

65 години от Дравската епопея

През септември 1944 г. правителство на ОФ взема решение България да се присъедини на страната на съюзниците от антихитлеристката коалиция. През октомври същата година е мобилизирана 65-хилядна армия, която воюва на територията на бивша Югославия и Унгария.

На 30 декември 1944 г. маршал Ф. И. Толбухин заповядва Първа българска армия в пълния си състав да се прегрупира северно от р. Дунав, в района западно и югозападно от гр. Печ. Под командването на ген. Владимир Стойчев Първа българска армия участва в Дравската отбранителна операция, станала по-късно известна като Дравската епопея. Тя е част от Балатонската отбранителна операция на Трети украински фронт. Един от основните удари на германските части е в направление Долни Михоляц – Харкан – Печ. При защитата на този сектор от фронта на р. Драва българите показват масов героизъм. От 12 до 19 март, след ожесточени боеве при селата Дравасоболч, Дравапалконя, Дравачехи войските на Вермахта са отхвърлени на юг от Драва. Българските войни с право наричат Дравасоболч „малкият Сталинград“.

Успешното провеждане на Дравската операция спомага за настъпателната Виенска операция на Червената армия. Загубите на българската армия от тази операция наброяват 1614 убити, а ранените са около 2500. Общо по време на бойните действия на

територията на Унгария, където се сражава Първа българска армия, загиват 3483 български войни. Дравска епопея, е една от най-успешните отбранителни операции на българската армия във Втората световна война срещу войските на Третия райх. (б.ред.)

Честта на България трябваше да бъде защитена

Интервю с д-р Тодор Анастасов – председател на Централния съюз на ветераните от войните

Д-р Тодор Анастасов

Тук ще разкажем за онези 350 000 български момчета, мъже и жени-санитарки и доброволки, поели в есента на 44-та през западната ни граница, около 11 000 от които така и никога не се върнаха от полетата към Берлин. В момента от тях са останали около двадесетина хиляди, близо столетници. Един след друг, те падат „под огъня“ на годините, но строят им е все така равен – като за победен парад пред своите отсъстващи другари. Разговаряме с председателя на Съюза на ветераните от войните, г-н Тодор Анастасов, кавалер на кръст за храброст за боевете във Отечествена война.

Г-н Анастасов, преди всичко Ви благодарим за това, че се отзовахте за този разговор. За читателя ще е интересно да научи кой сте Ви и как се оказахте участник във войната.

И аз благодаря за поканата. Роден съм на 25-ти септември 1923-та г. в гр. Попово. Там завърших началното и средното си образование. През 1942-ра завърших гимназия и през есента на същата година постъпих като млад войник в в 3-та пионершурмова рота на 3-ти инженерен полк в Шумен. Обучавахме се в задачи по миниране и разминиране, борба с танкове и бронирани коли,

с телени заграждения и т.н. На 5-ти септември 1944-та, докато още бях войник, СССР обяви война на България. Три дена след това правителството на Муравиев обявява война на Германия и започна мобилизация. От своя страна, германците започнаха бойни действия срещу нас в района на Видинско и Кюстендилско. Задачата на нашите две армии в Македония и Сърбия беше да бъде спряна изтеглящата се германска група армии „Е“, от гръцките острови в стремежа им да се присъединят към основното ядро на войските, притиснати от съюзниците от запад и от руската армия, от изток. Моята пионеро-щурмова дружина към 3-та Балканска дивизия, в състав от 660 човека, беше изпратена в района на Елхово, тъй като се очакваше нападение от Турция. Там изчаквахме евентуалното си заминаване за фронта. В началото на декември се получи заповед за това, бяхме качени на влакове и на 5-ти декември поехме на северозапад, за участие във втората фаза на войната.

За кои боеве имате особено ярък спомен?

Това, без съмнение, беше боят при при с. Ковачкида, в Унгария, недалече от Драва Соболч, където загина моят приятел Митко Йорданов, и той от Попово. Германците бяха успели да стигнат до гробищата, където беше разположена нашата дружина. Там, на гробищата, Спас Митрев от моето отделение уби един германски майор. В неговия планшет намерихме документи и планове за стратегията на германците за пробив на нашите позиции. Изпратихме ги в щаба за разчитане и вземане на мерки. Тук загина и помощник-командира на ротата Първан Тошев (сега има улица на негово име в квартал „Иван Вазов“ в София), а също и моя взводен командир подпоручик Бодуров.

След като се ликвидира предместията, германците бяха изтласкани оттатък и започна подготовката за прехвърляне на дивизията на десния бряг на Драва. Направихме проучвания срещу селото Свети Джурат, на изток от Долни Михоляц, където германците направиха пробива през Драва. На 13-ти април в 6,30 сутрин-

та започна артилерийската подготовка. Моето 1-во отделение беше първото, което стъпи на десния бряг на реката. Противникът ни откри и веднага започна стрелба. В същото време нашата артилерия откри огън. Непосредствено срещу нас имаше около 10-тина души германци. Ние бяхме повече – 17 на брой, защото едно щурмово отделение има повече снаряжение, като минохвъргачка, взрив, огнехвъргачка, мини, снаряжи за телените мрежи и т.н. Унищожихме 1–2-ма германци. Парче от наш снаряд удари в гръбнака Спас Митрев от Драгач Войвода, Никополско и го уби. Това беше първата жертва от моето отделение. Братският огън не е рядко явление, особено за щурмоваците. Бяхме само на 50 метра от германците, така че нямаше как артилерията да ни опази напълно. Докато ги изтласкахме нататък, видях един германец ударен от наш снаряд да виси от едно дърво. Втрешностите му се бяха провиснали. Досега ми е пред очите. Помислих си – ето, и този човек има майка, а може би жена и деца, роднини... Може би и мен съвсем скоро ме чакаше такава съдба.

Междувременно, започна прехвърлянето на пехотата. В началото – 1-ва дружина от 29-ти ямболски полк, командван от майор Беров. Прехвърлиха се на паромите. Пехотинците заеха нашето място, а после минаха напред. Стигнаха до една дига, на 200 м. от брега. Селото беше на още 200 м. напред. Започна атака, но германците ни удържаха. След обяд, някъде към 3 часа, майор Беров ми заповядва да хвърлим във въздуха камбанарията на църквата, защото германците насочвали своята артилерия оттам. Отговарям, че заповедта ще изпълня, но имам нужда от едно отделение да ни прикрива. Ние бяхме въоръжени, но носехме много снаряжение, а на гърба на всеки, в специални торби-носачи, имаше по 15 кг. взрив. Майорът казва, че отпред има един взвод, те щели да ме покриват. Погледнах напред, но не се виждаше почти нищо. Тръгнахме, прескачайки от върба на върба. Когато пристигаме, какво да видим – всичките тридесет и осем войника от взвода лежат на земята убити. Нямаше как – трябваше да продъл-

Бойци от 31 полк

Ген. Владимир Стойчев

жаваме. Подминахме убитите и пак с прибежки, от върба на върба, започнахме да напредваме. Аз залегнах зад една върба, зад мен – Митко. Отдясно – Бенко (не помня презимето) от Белене, беше запасник. Другите се придвижват в две колони. Прехвърлях се на следващата върба, на 5 метра напред, а Митко минава на тази, която току-що оставих. В същия този момент германците ни виждат, откриват стрелба и раняват Митко в челото. Той се хваща за главата и започва да се клати напред-назад. Аз се надигам, за да се върна при него, и тогава един куршум пробива торбата с взрива на гърба ми. Замръзнах на място. Отказах се, защото удареха ли мината в ръцете ми, щеше да ни избие всичките. Тогава виждам – уцелват Митко още два пъти в главата, тя буквално се пръсва и той рухва на земята. Бенко пък, който беше отдясно, си беше подал само дясната ръка зад дървото. Уцелиха и него, а той ревно – „Братче, убиха ме, ела и помагай! Жената и децата какво ще правят без мене!“ Отвърщам му

„Бенко, не мога да дойда, сваляй торбата от гърба, сваляй колана и присетгни здраво ръката да не тече кръв, поеми си въздух и тръгвай наляво.“ А германците стрелят със светещи куршуми – направили си окопче на 50–60 метра от нас и ни ръсят от там. Виждаха много добре къде стрелят – беше сумрачно, а върбите се бяха поразлистили. Бенко направи каквото му казаха, но накрая – явно се беше шашардисал – вместо наляво, тръгва надясно. Креснах му: „Накъде си тръгнал бе, ще те утрепят!“. Имал обаче късмет, човекът. Виждах как куршумите минават край него, но нито един не го закачи.

В това време нашите започнаха стрелба с минохвъргачки. Една от мините избухна при върбите и парченце рани в рамото Димитър от Кратово, Македония, наш стар войник. Още една загуба за отделението. Казах му да се връща. Прецених, че е безмислено да продължаваме напред. Затова изпратих последния от отделението, за да предаде на майор Беров, че ако не ни подсигури едно отделение за прикритие, не можем да мръднем оттук. Отива той, връща се и казва: „Майор Беров нареди да останем тук до вечерта“. Прецених обстановката. До вечерта не можем да стоим под този огън – дотогава щяха да ни очистят всичките като ланска ливада. И дадох нареждане за изтегляне. Нощта прекарахме на дигата до пехотинците, а на сутринта, към 7 ч. поехме обратно към селото. Стигнахме до мястото, където лежеше убит Митето. Прибрах му автомата, санитарите вдигнаха тялото. Вече никой не стреляше повече по нас. По книгите пише, че боевете били продължили и на следващия ден, но аз с чиста съвест заявявам, че няма такова нещо.

Мисля си, какви ли тревоги са изживявали близките на фронтовците в очакване във всеки момент да получат най-страшната вест...

Ами да – особено майките. Моят на всичко отгоре е трябвало жив да ме оплаква... Имах един съученик от друг полк. След боевете между Драва Чехи и Драва Полконе минал човекът през едно прясно войнишко гробище и видял кръст с надпис „Тодор А.Тодоров 1923–1944...“ Пише

на майка си: „Тодор е убит, като се видиш с майка му й кажи“. Та срещнали се те няколко пъти, майка му мълчи, а моята – доволна, защото наскоро била получила писъмце от мен. Накрая онази жена се претрашила и предала заръката на сина си. Мама загубила ума и дума и докато

Президентът Търванов с ветераните

Ген. Топалов и д-р Анастасов

не се изяснило, че се отнася за друг човек сигурно много е претрадала, горката.

По онова време България се намираще във война с Унгария. Като с врагове ли се отнасяха към вас обикновените унгарци?

Точно обратното – приемаха ни като братя. Например в Суза – на мястото, където Драва се влива в Дунава, там престояхме десетина дена. Четири-ма души бяхме на квартира при две жени – майка и дъщеря. Готвеха ни всеки ден. Ние си носехме храна от войнишката кухня, но те не признаваха – казваха, че това не ставало за ядене и ни готвеха вкусни манджи и сладки. Гледаха ни като родни синове и брат, хем мъжът беше на фронта, във вражеската армия. Ама и ние си имахме чалъм – влезехме ли в някоя къща, ако имаше старец давахме му по една купчинка тютюн и очите му светваха; на бабата – един кибрит, а на невестата – сапун или някаква дреболия. В тези военни времена това беше цяло богатство. Оттам на сетне всичко тръгваше като по вода.

В едно общество на остър дефицит на идеали като днешното отсъства общонационална обединителна кауза, а нерядко любовта към Родината става заложник на нечии политически интереси. Кои са ценностите, отличили българската армия в тази война?

Преди всичко – на всеки от нас беше пределно ясно, че се бие и е готов да даде живота си, защото обича България. Затова и дисциплината беше на ниво – нямаше разхайтеност, всеки си вършеше работата, всички заповеди се изпълняваха стриктно и т.н. Нямахме нужда от речи. Всички разбирахме, че честта на България лежи на карта и трябваше да бъде защитена. Това стана с много жертви, но тази цена беше неизбежна. В отделението съм нямал нито едно нарушение, а в дружината се разбрахме от раз – никога не сме стигали до пререкание.

Знае се, че в армията по онова време започва чистка. Непосредствено преди заминаването на фронта, чрез т.нар. войнишки комитети“ е сменен част от командния състав и че това често става по чисто лични причини. След войната офицерите от „царската“ армия, независимо от големите си заслуги, бяха масово преследвани, а някои дори бяха изпратени в лагери. Присъстваше ли политически елемент по време на самите военни действия?

Определено не. Въпреки, че по книгите много пише, че заместник-командирите били политкомисари и т.н., нямаше такова нещо. Когато се видехме свободни сядахме на чашка и приказка, шегувахме се, пеехме си песните и т.н.

С какво свързвате паметния ден на демобилизацията си?

С радостта от завръщането у дома, но и с мъката, която изпитах на срещата си с майката и сестрата на Митко докато им разказвах как е загинал.

Нека сега да се прехвърлим в настоящето. Кажете ни няколко думи за вашата организация.

В момента Съюзът на ветераните от войните наброява 19 600 души, от

общо около 130 000 участвали във войната. От първи януари 2008-ма година до 1-ви юли 2009-та година, тоест за година и половина, загубихме около 6 000 души, като се вземе предвид, че средната ни възраст е 88 години. Най-„младите“ са на 84 – това са доброволците и жените, които участваха като санитарки, около 1 500 души. Те придружаваха санитарните влакове и са извършваха санитарна дейност във военнополовите болници.

В Софийската организация двама от нас са на 100 години, около 1 040 – между 90 и 100 години. Оттам нататък – три хиляди души са между 84 и 90 години. Това е статистиката. Ние сме на преклонна възраст и се топим, дето се казва, като сняг напролет.

И все пак, прави впечатление, че сте много активни. Изградихте система за взаимопомощ, с много труд сте постигнали някои социални придобивки... Кои са най-важните ви начинания в момента?

Първо, от години имаме голямо желание да направим паметник на главнокомандващия българската армия ген. Стойчев. Наскоро говорих с ген. Топалов и ген. Рупчев и им споделих това – дано стане. Да ни издействат само мястото – с останалото ще се справим. Имаме един ветеран архитект, 90 годишен. Той обеща да направи проекта. Ще поискаме среща с военния министър, ще поставя въпроса пред него. Тъй като в момента се извършва унищожаване на амуниции, сто килограма

претопени гилзи ще стигнат за един бюст. Единственото, което трябва да се плати е на скулпора. Правя си сметка – имаме около 20 000 ветерани. Можем да поискаме дарение от всеки един от тях. Всеки един от тях поне по два лева да даде – ето ти около 40 000 лева. Може някои да дадат и по повече. Пари ще съберем. Ще включим и Дружеството на военноинвалидите и на запасните офицери. Ще се направи един фонд, та в чест на 65-годишнината от войната да можем да направим този бюст. Това е наш дълг пред този голям човек и българин. Не е ли чудно, че в София, в Южния парк, още преди време откриха бюстове на южноамериканците Симон Боливар и Сан Мартин, а на нашия, българският генерал Стойчев досега да няма такъв!

Другото е, че през всичките тези години, когато се събирахме хората от моята дружина, искахме да поднесем един скромен венец на нашите загинали, 37 човека, но нямаше къде. Единствено имаше, да го наречем така, паметник на загиналите от 1-ви и 6-ти пехотен полк на стени-

те на една казарма на мястото на сегашното НДК – емайлрани плочи с имената на падналите; но когато разрушиха казармата, разрушиха и него. **В момента в София няма паметник на загиналите във Втората световна война – като че ли никога не е имало война и като че ли никога не е загинал за България.** От десет години поставям този въпрос. Миналата година излезе един нов закон – за паметниците на загиналите във войните. Според него изграждането, възстановяването и поддържането им е задължение на държавата, т.е. на областния управител, който трябва да назначи комисия по този въпрос. Вчерашната ми среща с новия областен управител беше много обнадеждаваща в това отношение.

И накрая, какво е Вашето послание към българите в чужбина?

Да обичат България така, както я обичаме ние.

Константин Димитров
(Статията се публикува със съкращения)

20 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА ГЕНЕРАЛ ВЛАДИМИР СТОЙЧЕВ

Владимир Димитров Стойчев е български военен, политически и спортен деец, генерал-полковник. Роден е на 24 февруари 1892 г. в София. Завършва Терезианската полувоенна академия във Виена, а след това Военното училище и Военната академия в София. Взема участие в Балканските войни (1912–1913) и в Първата световна война (1914–1918).

Като отличен ездач и спортист, Владимир Стойчев представя страната на олимпиадите в Париж (1924) и Амстердам (1928). В периода 1930–1934 г. е военен аташе във Франция и Великобритания. През 1934 г. става началник на Софийската кавалерийска школа. Заради своята противомонархическа дейност е уволнен от армията през 1935 г. и през следващите години неколкратно е интерниран. През 1944 г. става член на Бюрото на Националния съвет на Отечествения фронт. По време на участието на България в окончателния разгром на хитлеристка Германия (1944–1945) е командващ Първа българска армия. На 8 май 1945 ген. Стойчев подписва споразумение за демаркация с командващия Осма британска армия ген. Кейтли. На 24 юни 1945 г. той е единственият чужденец, участвал в Парада на победата в Москва.

След 9-ти септември 1944 г. става председател на футболният отбор АС-23, а през ноември и на обединеният Чавдар (София).

От 1945 г. до 1947 г. Владимир Стойчев е политически представител на България във Вашингтон и в Организацията на обединените нации (ООН). След завръщането си в България е избран за председател на Върховния комитет за физкултура и спорт при МС. От 1952 г. до 1982 г. е председател на Българския олимпийски комитет (БОК), а до 1990 г. е негов почетен председател. През 1952 г. е избран за член на Международния олимпийски комитет (МОК), какъвто продължава да бъде до 1987 г.

Умира на 27 април 1990 г. в София. Днес той е патрон на Спортното училище на ЦСКА „Ген. Владимир Стойчев“ с държавно финансиране.